

Louis Bolk Instituut rapporteert ongewenste neveneffecten bij een maximale focus op fosfaatefficiëntie

KringloopWijzer schiet als beleidsinstrument nog tekort

In het aangekondigde fosfaatrechtenstelsel kan een melkveehouder meer koeien melken als zijn veestapel efficiënter omspringt met fosfaat. Hij maakt dat aantoonbaar door de KringloopWijzer in te vullen. Maar een eenzijdige focus op fosfaatefficiëntie nodigt uit tot verder intensiveren en minder weiden. De KringloopWijzer is nog ongeschikt voor bedrijven die veel uren weiden.

tekst Tijmen van Zessen

Alle Nederlandse melkveehouders zijn met ingang van dit jaar verplicht de KringloopWijzer in te vullen. Vooral nog is de KringloopWijzer vooral een managementinstrument dat de mineralenstromen op een melkveehouderij in beeld brengt. Maar de zuivelsector en de overheid willen het instrument ook gaan inzetten als beleidsinstrument. Bijvoorbeeld in het fosfaatrechtenstelsel, waar veehouders via de KringloopWijzer kunnen aantonen dat de fosfaatproductie van hun veestapel lager is dan de forfaitaire norm. De Nederlandse Zuivel Organisatie (NZO) en Stichting Natuur & Milieu hebben het Louis

VEESTAPEL

GEWAS

Mineralenefficiëntie bij permanent opstallen niet altijd hoger

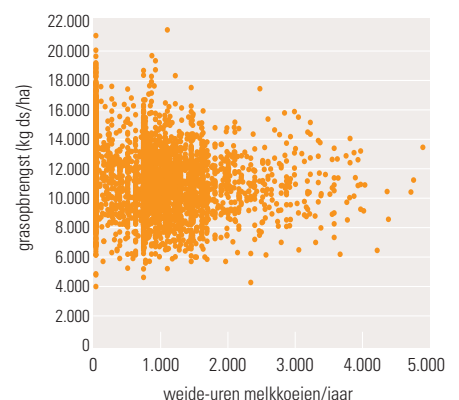
Melkveebedrijven die veel weiden scoren niet per definitie laag in de KringloopWijzer. Figuur 1 laat de spreiding zien in grasopbrengst voor bedrijven die veel en weinig weiden. 'De suggestie dat bij permanent opstallen alles beter onder controle is, valt te betwijfelen. Als dat waar was, dan bakken sommige opstallers er verrekte weinig van; de spreiding in die groep bedrijven is veel groter dan bij collega's die weidegang toepassen', vertelt Wiebren van Stralen, beleidsadviseur mest en mineralen bij LTO.

Wie veel weidt, realiseert gemiddeld wel een lagere drogestofopbrengst per hec-

tare, maar gezien de minder grote variatie zijn dit volgens Van Stralen zeker geen slechte mineralenmanagers.

Adviseur Barend Meerkerk geeft een advies waarmee extensieve bedrijven gunstiger uit de bus komen in de KringloopWijzer: 'Maai niet te licht, dan voorkom je ongewenst hoge eiwitwaarden in de kuil. Maximaal 160 gram ruw eiwit per kilo droge stof is mooi. En dat kost geen opbrengst; je oogst makkelijker twaalf ton droge stof in vier sneden dan in vijf.'

Figuur 1 – Spreiding in grasopbrengst op bedrijven die veel en weinig weiden

Bolk Instituut gevraagd om na te gaan of de KringloopWijzer als beleidsinstrument geschikt is. Aanleiding voor de analyse is de kritiek over mogelijke neveneffecten van het instrument. Zo zouden extensieve bedrijven met veel gras in het rantsoen, en veel uren weidegang niet of nauwelijks een voordeel halen in de KringloopWijzer. De prikkel om te intensiveren en permanent op te stallen is daarmee niet denkbeeldig.

Het rapport van het Louis Bolk Instituut werd in februari 2016 uitgebracht. De

om een boer iets te ontzeggen als de onderliggende berekening niet klopt', stelt Monique Bestman, onderzoeker bij het Louis Bolk Instituut.

Volgens Bestman zou de KringloopWijzer niet uitsluitend gebruikt moeten worden voor het afrekenen op stikstof- en fosfaatexcretie. In plaats daarvan zou een veehouder op meerdere kengtallen afgerekend moeten worden. Bestman: 'Door randvoorwaarden te stellen aan het percentage voer van eigen land of aan weidegang, kan een overheid ongewenste neveneffecten van de KringloopWijzer tegengaan. Neem een veehouder die al zijn ruwvoer aankoopt. Die krijgt de stikstof- en fosfaatverliezen die bij de ruwvoerverwinning ontstaan, niet toegerekend. Het is maar de vraag in hoeverre dat terecht is.'

Een neveneffect waar veel kritiek op komt, is de prikkel om te intensiveren en minder te weiden. Dat stelt Frits van der Schans, adviseur voor het Centrum voor Landbouw en Milieu (CLM). Van der Schans werd door het Louis Bolk Instituut gevraagd om een analyse van de KringloopWijzer. 'Met weidegang heb je minder grip op de mineralenstromen op je bedrijf. Door de invoering van fosfaatrechten wordt het belang om te sturen op een maximale fosfaatefficiëntie echter nog groter, dus de neiging tot opstallen ook.'

Zelden voordeel op extensief bedrijf

Van der Schans zegt dat de KringloopWijzer een prima hulpmiddel is om inzicht te krijgen in de bedrijfsvoering, maar zodra het wordt ingezet als beleidsinstrument gaat het mis. 'Het maximaliseren van de fosfaatefficiëntie leidt straks tot meer ontwikkelingsruimte. Dat blijft niet zonder gevolgen voor de prestaties op andere milieuthema's, denk aan de emissie van ammoniak, broeikasgassen en de depositie van stikstof. Het meest bizarre is nog wel dat Nederland met de KringloopWijzer het fosfaatplafond zal blijven overschrijden. Want de extra ruimte die door een hogere efficiëntie wordt gecreëerd, wordt weer ingevuld met extra dieren.' Een wrange constatering omdat de KringloopWijzer verplicht is om juist onder het fosfaatplafond te blijven.

Bij een groter financieel gewin neemt bovendien de fraudedruk toe, stelt Van der Schans in het rapport. De prikkel om te frauderen wordt volgens hem drie keer zo sterk als de KringloopWijzer gebruikt mag worden ter verantwoording van de mestafzet (nu op basis van de BEX), de grondgebondenheid (AMvB) en de fosfaatrechten.

De KringloopWijzer pakt het minst gunstig uit voor extensieve bedrijven met veel gras in het rantsoen en veel uren weidegang. Het is Barend Meerkerk een doorn in het oog. 'Het zijn de bedrijven in het westen en noorden van Nederland, die nauwelijks mais kunnen telen, maar wel fors bijdragen aan het maatschappelijk draagvlak van de sector. De uitkomst van de KringloopWijzer moet zo dicht mogelijk bij de waarheid liggen. Het kan niet dat je wordt afgerekend op iets wat niet klopt', stelt de coördinator van de ge-

maand waarin melkveehoudend Nederland zo'n beetje de adem inhield; hoe zou het stelsel van fosfaatrechten uitpakken? Mogelijk is het daarom dat de aanbevelingen en aandachtspunten die de auteurs beschrijven, weinig aandacht kregen.

Niet afrekenen op één getal

Toch is de strekking van het rapport niet mals. De KringloopWijzer is op dit moment niet geschikt als beleidsinstrument. Er is nog een wetenschappelijke verantwoording en validatie nodig, zodat voldoende zeker is dat de uitkomsten van het instrument stroken met de in de praktijk voorkomende situatie. Dat is op dit moment nog niet voor alle bedrijven het geval. 'Als overheid kun je het niet maken

Bepalen van ruwvoorraad is fraudegevoelig Zwaar maaien gunstig op extensief bedrijf

bruikersgroep van het KringloopWijzer-project.

Extensieve bedrijven komen moeilijker aan een voordeel, omdat ze een relatief eiwitrijk rantsoen verstrekken en weinig voer hoeven aankopen. Bovendien worden de gehalten van het verse weidegras voorspeld op basis van de kuiluitslagen. Wie in het najaar een pechkuil oogst met veel ruw eiwit, krijgt hierdoor automatisch hogere gehalten doorberekend in zijn weidegras. Bij een hoger aantal uren weidegang weegt dit effect steeds sterker. Al met al leidt dit tot een berekende hogere input aan mineralen en daarmee een lagere efficiëntie. 'De komende periode moeten we de rekenregels valideren en waar nodig opnieuw tegen het licht te houden', benadrukt Meerkerk.

Nooit honderd procent correct

De rekenfactor die het eiwit uit de kuilanalyse omrekent tot het eiwit in vers gras (ook bekend als de factor 1,1), mag wat Meerkerk betreft worden geschrapt of fors verlaagd. 'Als je die factor eruit haalt, dan maakt het voor het ruweiwitgehalte in het opgenomen gras geen verschil meer of je de koeien laat weiden of opstalt. Ik begrijp dat de factor voor de validatie van belang is, maar de huidige fac-

tor klopt ook niet met de werkelijkheid en de kans op fouten is dan steeds groter bij de veelweiders', zegt hij.

Als er iemand is die het nut van de gehekelde rekenfactor kan toelichten, dan is het Frans Aarts, geestelijk vader van de KringloopWijzer. 'Die rekenfactor is inderdaad een zwak punt van de KringloopWijzer. Maar zolang er van vers gras op een melkveebedrijf geen gegevens bekend zijn, blijft die omrekeningsfactor noodzakelijk. Hij is afgeleid van de beperkte gegevens die beschikbaar waren. Denk erom: een model is nooit honderd procent correct. Je probeert er alleen de werkelijkheid zo goed mogelijk mee te benaderen.' Frans Aarts is een van de deskundigen die het Louis Bolk Instituut interviewde voor de rapportage. Hij is van mening dat de KringloopWijzer een geschikt en zelfs zeer gewenst instrument is om bedrijfs-specifiek verantwoording af te leggen. 'Maar er moet nog wel het een en ander gebeuren voordat het zover is. Op de eerste plaats is het nodig om de uitkomsten met meetresultaten uit de praktijk te onderbouwen en er is een onafhankelijke wetenschappelijke toets nodig.'

Aarts kent de kritiek die onder meer uit de hoek van het CLM komt. De prikkel tot intensiveren spreekt hij niet tegen. 'Een

NZO: 'KringloopWijzer jaagt koeien niet op stal'

De Nederlandse Zuivelorganisatie (NZO) en de stichting Natuur & Milieu hebben het Louis Bolk Instituut laten uitzoeken of de KringloopWijzer ook geschikt is als beleidsinstrument. Op die manier zou het de fosfaatproductie en grondgebondenheid van de melkveehouderij kunnen reguleren.

Het rapport stelt vast dat de KringloopWijzer nog ongeschikt is als beleidsinstrument, terwijl het die functie in het fosfaatrechtenstelsel wel krijgt toebedeeld. 'We moeten nog onderzoeken of het sturen op fosfaatefficiëntie onge-

wenste neveneffecten kan hebben voor overige beleidsdoelen. Denk bijvoorbeeld aan weidegang of andere maatschappelijk gewenste zaken', zegt René van Buitenen, woordvoerder van NZO.

De belangrijkste aanbeveling in het rapport leest hij in het toepassen van de juiste (combinatie van) parameters waarmee de KringloopWijzer de melkveehouder belooft of juist op afrekent. Welke parameters de ongewenste neveneffecten van sturen op fosfaatefficiëntie moeten vermijden is nog onduidelijk. Het rapport suggereert het percentage voer

van eigen grond als een van de mogelijkheden.

Van Buitenen reageert ook op de kritiek dat de KringloopWijzer voor weidende bedrijven ongunstig zou uitpakken. 'Het is te voorbarig om te stellen dat de KringloopWijzer de koeien op stal jaagt. Wij zien juist een trend naar meer weiden. Het efficiënter benutten van mineralen vraagt wel om aanpassingen in de bedrijfsvoering, maar die maken weidegang niet per se onmogelijk.' Deze zomer wordt de invulling van de KringloopWijzer in het fosfaatrechtenstelsel verwacht.

VVD: 'Meer weiders en KringloopWijzer verplichten gaan niet samen'

De KringloopWijzer kan een goed instrument zijn voor de melkveehouder, maar het huidige instrument is nog niet voor iedereen werkbaar. Dat zegt Helma Lodders, Tweede Kamerlid en landbouwwoordvoerder voor de VVD, in een reactie op dit artikel. 'Er zijn een aantal negatieve gevolgen bij het gebruik van de KringloopWijzer. Zo wordt de sector

aan de ene kant afgerekend op weidegang, maar de KringloopWijzer stimuleert de weidegang niet, integendeel. Op sommige bedrijven leidt de KringloopWijzer tot een andere bedrijfsvoering waarbij weidegang niet past.' Lodders wijst erop dat het verplichten van de KringloopWijzer en het willen verhogen van het aantal bedrijven met

weidegang niet samen gaan. 'De sector moet hier rekenschap van geven en goed nadenken of het wenselijk is dit instrument te verplichten. Het verplicht invullen van de KringloopWijzer is bovendien weer een lastenverzwaring. Dit volgt na een aantal andere verplichtingen zoals de grondgebondenheid en de op handen zijnde introductie van fosfaatrechten.'

intensief bedrijf op zand kan een rantsoen eenvoudiger eiwitarm maken dan een boer uit het veenweidegebied met tienduizend kilo melk per hectare. Maar groeit die extensieve boer naar vijftienduizend kilo melk per hectare, dan komt hij waarschijnlijk gunstiger uit.'

KringloopWijzer oordeelt niet

Intensiveren is uit oogpunt van minerefficiëntie zelfs gewenst, meent Aarts. 'Met vijftienduizend kilo melk per hectare melk je optimaal. Je kunt wat voer kopen om het rantsoen te optimaliseren en hoeft net geen mest af te zetten. Maar wanneer je liever werkt met een intensief bedrijf en volop weidegang toepast, dan heb je de vrijheid om zo te werken.'

Toch is het maar de vraag in hoeverre je van vrijheid kunt spreken als met de extensieve bedrijfsopzet nauwelijks voordeel is te halen. De verleiding om te intensiveren is evident. Volgens Aarts valt dit de KringloopWijzer echter niet aan te rekenen. 'De KringloopWijzer oordeelt niet, de KringloopWijzer rekent alleen. Het is aan de politiek om de uitkomsten te wegen.' Barend Meerkerk heeft een treffende metafoer om hetzelfde te zeggen: de KringloopWijzer is als een thermometer. En je kunt een thermometer niet verwijderen dat de patiënt koorts heeft.

Het neemt niet weg dat Frans Aarts de kwetsbaarheden in de KringloopWijzer onderkent. Hij pleit ervoor, net als onderzoeker Monique Bestman, om bedrijven te corrigeren voor de omstandigheden waarin ze werken. 'Als een intensief bedrijf op zand een mestbenutting realiseert van 80 procent, dan is dat niet per se beter dan een mestbenutting van 65 procent op veengrond. Het is niet onmogelijk om een aan intensiteit gerelateerde correctiefactor in te bouwen.'

Bij dertig procent niet toepasbaar

Het zijn allemaal mooie ideeën en goedbedoelde suggesties. In de voorstellen die nu door de politiek worden behandeld, is alleen de minerefficiëntie leidend voor

het verwerven van ontwikkelingsruimte. Beleidsadviseur mest en mineralen voor LTO Wiebren van Stralen is zich daarvan bewust. 'Ik ben het ermee eens dat de focus nu te veel gericht is op fosfaatexcretie. De vraag is of dat leidt tot ongewenste neveneffecten. Als het streven naar een hoge fosfaatefficiëntie samengaat met koeien opstallen, mais voeren en jongvee afstoten, dan schuiven we op naar een melkveehouderij die maatschappelijk niet gewenst is. Daar moeten we voor waken.'

Tegelijkertijd wil Van Stralen wegblijven van een goed-of-fout-discussie tussen extensieve en intensieve bedrijven. 'De uitgangspunten van de KringloopWijzer zijn afgeleid van metingen op zestien Koeien & Kansen-bedrijven. Een beperkt aantal dus, en met name intensievere bedrijven. Het is terecht om vraagtekens te zetten of het instrument daarmee voor iedereen toepasbaar is. We weten dat twintig tot dertig procent van de melkveebedrijven op dit moment buiten het bereik van de KringloopWijzer valt. Dit zijn vooral bedrijven met heel veel gras in het rantsoen of met grote neventakken als akkerbouw.' Van Stralen noemt het noodzaak om snel het bereik te vergroten, zodat voor elk type bedrijf betrouwbare uitkomsten berekend worden.

Zet je alles op een rij, dan blijft de vraag staan of het wel haalbaar en legitiem is om de KringloopWijzer nu al te verplichten. Volgens Van Stralen is het inderdaad nog te vroeg om de KringloopWijzer als beleidsinstrument in te voeren. Maar achter de schermen is volgens hem al anderhalf jaar aan optimalisatie gewerkt. 'De wetenschappelijke borging moet deze zomer zijn afgerond. Ik verwacht dat dat wel lukt. Maar dan moet de Commissie van Deskundigen Meststoffenwet het instrument nog keuren en ten slotte besluit de staatssecretaris of de KringloopWijzer een wettelijke status krijgt. Als die eind dit jaar goedkeuring verleent, verwacht ik dat veehouders er in 2017 voor kunnen kiezen om de KringloopWijzer te gebruiken als alternatief voor de forfaits.' |

Rapport Louis Bolk

Het rapport van het Louis Bolk Instituut is te downloaden via de website <http://www.louisbolk.org/downloads/3106.pdf>

